

знаннями, навичками, тобто володіти інтелектуальним капіталом, який є поряд з економічним середовищем та ІКТ-інфраструктурою одним із головним факторів інформаційного суспільства. Відомо, що якщо доступ до можливостей використання ІКТ та електронних послуг визначається у більшій мірі рівнем економічного розвитку, міста поселення, то різноманітність і зміст цих можливостей і послуг істотно визначається рівнем розвитку людського потенціалу. З метою забезпечення стійкого позитивного розвитку інформаційного суспільства найважливішу роль відіграє постійне зростання людського потенціалу (капіталу), потенціалу у сфері науки, техніки, технологій, дослідно-конструкторських робіт, що мають високу кореляцію з розвитку ІКТ.

Література:

1. Andriukaitiene Regina, Voronkova Valentyna, Kyvliuk Olga, Maksimenyuk Marina and Aita Sakun. *Theoretical insights into expression of leadership competencies in the process of management. Problems and Perspectives in Management*, 15(1-1), 220-226. (Scopus) / *Проблеми и перспективы в сфере менеджмента*. Сумы, 2017. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15\(1-1\).2017.09](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15(1-1).2017.09).
2. Воронкова В.Г., Регіна Андрюкайтене, Максимієнюк М.Ю. Формування концепції ноосферно-інформаційно-інноваційного розвитку адміністративного нооменеджменту у сучасну епоху// *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2017. – Вип. 69. – С.44-50.*
3. Кивлюк О. П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства / О. П. Кивлюк // *Гілея : науковий вісник : [зб. наук. пр.]*. – К. : Вид – во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. – Вип. 80. – С.222 –226.
4. Мельник В. В. Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку / В. В. Мельник // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.]*. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – Вип. 49. – С. 122 – 134.
5. Voronkova Valentina. *The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society*. /«*Philosophy and Cosmology*», Vol. 16.- Kyiv: ISPC, 2016. – P. 179-191.
6. Voronkova Valentina. *Receptions of human dimension in the context of anthropological discourse of humanistic management* / Valentina Voronkova // *Voronkova Valentina // Future Human Image*. - 2016.
7. Voronkova Valentina, Kyvliuk Olga. *Philosophical reflection smart-society as a new model of the information society and its impact on the education of the XXI century. Future Human Image*. – 2017 *Future Human Image*, Том 7, 2017. <http://www.fhijournal.org/?cat=7>
<http://www.bazaluk.com/journals>.

Найдьонов Олександр (Київ, Україна)

КУЛЬТУРНИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ОСВІТНІЙ ІМУНІТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Численні науково-технічні нововведення обумовлюють розвиток суспільства в інформаційну добу. Їх ядром є інформаційно-комунікативні та інформаційно-комп'ютерні технології, які функціонують на основі електронних мереж, найбільш глобальною з яких є Інтернет. Вплив цих технологій на

суспільство спричинив серйозні соціальні зрушення, які не могли пройти повз увагу філософів та інших представників соціальних та гуманітарних наук. На думку багатьох з них, нову якість суспільства найкраще охоплює поняття «інформаційне суспільство». Не дивлячись на дещо скептичний погляд визнаних українських авторитетів з цієї проблематики О. П. Дзьобаня та С. Б. Жданенка про те, що «в даний час проблематично виділити навіть основоположний критерій для інформаційного суспільства» [1, с.6], існує достатня кількість соціально-філософських та інших ствердних обґрунтувань змісту цього поняття.

Соціальне життя, будова суспільства в останні десятиліття помітно ускладнилися. Соціальні трансформації відбуваються нелінійно і багатозначно. Автор, як й деякі інші науковці, вбачає в сучасному суспільстві ознаки суспільств знань [2]. Суспільство інформаційної ери є настільки складним, а процеси настільки глобальними, що про нього можна також вести мову як про мережеве. Як зазначає В. Г. Воронкова, – «комунікативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. У його межах анулюються відстані, що розділяють континенти, ліквідуються державні кордони й уся планета стискається до розмірів «глобального села» [3, с.176]. Ця ситуація, за якої інформація безперешкодно приникає крізь будь-які державні кордони, а комунікація набула поширення на все людство, змушує замислитися над питанням небезпек, які можуть іти в парі з багатьма благами інформаційного суспільства. Так пам'ятними є цьогорічні руйнівні вірусні атаки на низку секторів української економіки та рішення українського уряду про блокування російських сайтів, на яких велася агресивна антиукраїнська пропаганда. Існують різні фактори, які впливають на вирішення проблем безпеки суспільства та його держави, але ми виділяємо найбільш фундаментальні щодо особливостей інформаційного суспільства: освіта, культура та психологічне життя суспільства.

У наш час також нерідко можна почути хибну тезу про те, що в умовах глобалізації значення національних держав зменшується, вони «відмирають», їх роль обмежується, а важливість якщо не втрачається, то скорочується. Глобалізація пришвидшує мобільність, комунікацію, ведення бізнесу, отримання прибутку тощо, якщо вона не виходить за ці межі. Суперечливість і неоднозначність процесів глобалізації змушує звертати увагу на її згубність для народів світу і їх держав. Цю думку було подано наступною переконливою метафорою: «У кабаре глобалізації держава танцює стриптиз, і до кінця вистави на ній залишається лише мінімально необхідне: її репресивні повноваження. Коли її матеріальна база знищена, суверенітет і незалежність анульовані, політичний клас стертий з лиця землі, національна держава перетворюється просто на службу безпеки мегакорпорацій... Новим володарям світу не випадає управляти прямо. Адміністративні завдання вони покладають на національні

уряди» [Цит за: 4, с.55]. Чи може влаштувати нас, як народ, перспектива обслуговувача і захисника інтересів транснаціональних корпорацій на українській території? Однозначно – ні!

Більшість народів прагнуть стати на шлях побудови соціально-орієнтованої держави, в якій кожна людина була соціально захищеною та мала б рівні можливості з іншими. На цьому шляху неминуче виникає проблема пошуку цільових орієнтирів, точки опори на яку можна опертися для того, щоб суспільство мало можливість нормально розвиватися, а людина, за точним визначенням Г. Сковороди, займатися «спорідненою працею». Для реалізації цих цілей, на думку Г. Щедрової, суспільство має вирізнитися високим ступенем самоорганізації [5]. Успішно самоорганізація народу можлива за умови базування його діяльності на основі його власних духовних, культурних, психологічних, освітніх цінностей. Самі в цій площині (а не, скажімо, економічній: згадаймо, як приклад, Японію – третю за економічною потужністю країною світу без власних природних копалин) криється головний мобілізаційний потенціал нації і саме він є основною мішенню для лиходіїв (чи конкурентів). Мабуть їх змалював відомий західний соціолог З. Бауман, коли писав: «... прийде інша жорстока доба, – цього разу доба насилля, породжуваного деструкцією національних держав під впливом глобальних сил, які не мають власної території і вільно переміщаються в просторі» [6, с.78].

Для інформаційного суспільства внутрішні ресурси розвитку є визначальними оскільки основним матеріалом, яким воно оперує є знання, точніше, наукове знання та здатність народу і його уряду швидко і ефективно його здобувати, впроваджувати, застосовувати, а також зберігати та охороняти. Значення культури, освіти та психології народу для виробництва матеріальних благ беззаперечні, більше того, «внутрішній світ» суспільства: його культурні, релігійні, моральні та освітні цінності, а також психологічні особливості визначають наближення чи навпаки віддалення смислових горизонтів суспільства. Адже, навіть за сприятливих внутрішніх умов державного і соціального розвитку, народ може потрапити в ситуацію від якої застерігає Біблія: «Хто примножує знання, той примножує скорботу». Отже, перебування в авангарді людства забезпечить для народу лише максимально наближені для етнічної свідомості смислові горизонти соціальної життєдіяльності. Інакше – екологічні, технологічні, демографічні, військові та інші негаразди.

Аналізуючи сучасну освіту в Україні, важко стверджувати, що вона готує фахівців здатних підвищити конкурентні спроможності країни в умовах інформаційної стадії розвитку суспільства, яка засновується на знаннях і інформації. Йде певна підміна понять. Це у випадку, коли стверджують, що готують конкурентоспроможного фахівця але не для українського, а для європейського чи світового ринку праці. Для кого готує фахівців наша держава шляхом видачі подвійних дипломів? Чи взагалі стоїть перед освітою завдання зробити українську державу конкурентоспроможною?

Якісний бік системи освіти визначається наявністю фундаментальних наук

і ціннісно-смісловим компонентом навчальних дисциплін. Фундаменталізація освіти передбачає вивчення досягнень науки у контексті сучасного етапу її розвитку, який отримав назву постнекласичного. Характерною особливістю постнекласичної науки є обґрунтування нею антропного та холістичного принципів. Фундаментальні дисципліни в українській освіті вчать тому, що було актуальним для класичної науки, тобто із затримкою в 150-250 pp. У зв'язку з цим у людини формується світогляд, який не відповідає сучасній науковій картині світу.

Осердям системи освіти повинно бути все, що пов'язане з розвитком інтелектуальних здібностей і моральних якостей людини. Це те, що дозволяє людям самостійно знаходити і приймати рішення в умовах невизначеності, у критичних та стресових ситуаціях, а також у тих випадках, коли людина зіштовхується з новими складними соціальними і виробничими викликами, коли в ситуації рівень освіти й високі духовно-етичні принципи являються єдиною надійною опорою. Особливе велике значення має моральний рівень еліти на яку спрямований один з головних інформаційних ударів зовнішніх лиходіїв. Вихолощення освіти від національних та інших накопичених за тисячоліття народом цінностей, збіднення її смислового навантаження, неминуче призводить до втрати правильного вектору суспільного руху, відставання. Старшому поколінню дуже добро відома згубність для морально-інтелектуального здоров'я народу більшовицька практика проголошення початку справжньої й повноцінної історії лише з появою К. Маркса і його вчення. Вся попередні освітні і культурні надбання оголошувалися як такі, що втратили своє соціальне значення. Таким чином, для того щоб система освіти була надійним імунітетом суспільства в інформаційну добу, вона повинна розвивати здібність людини до самостійного, усвідомленого вибору інформації, який базується на сучасному світогляді в основі якої синергетична, нелінійна, стохастична, антропна, холістична тощо парадигми, досягнення генетики та соціальної інформатики, а також смислове та етичне спрямування процесу навчання.

Культура в умовах інформаційного суспільства є не тільки фактором його захисту, а й розвитку. Культура є проекцією внутрішнього світу людини. Ціннісні орієнтації людини, її налаштованість на творчість, розвиток і самовдосконалення відіграють таку ж важливу роль для розвитку суспільства, як і освіта впродовж життя. Український народ не може визначитися з історичними, соціальними, культурними, духовними цінностями, які би об'єднували його задля облаштування суспільства з нормальними умовами для життя. Те що мільйони українців покидають країну в пошуках кращої долі серед інших народів свідчить про гостру кризу культури осердям якої є людина та її духовне життя. Нові способи пересування, комунікації, навчання, інформаційного обміну не повинні відводити від головного – відновлення, збереження і розвитку культури в суспільстві [7]. Від рівня розвитку культури

залежить реалізація соціальних реформ та проектів, підвищення якості суспільства.

Культуру людини в інформаційному суспільстві можна розуміти як інформаційну культуру [8]. Загалом дехто хотів би звести культуру до музею старожитностей чи до сукупності матеріальних і духовних здобутків народу. Однак культура, це перш за все, концепція людини, її концептуальне розрізнення добра і зла, відповідне бачення шляхів і методів суспільної і державної діяльності, а також імперативи поведінки та ставлення до себе, інших людей, Всесвіту – аж до Абсолюта в цілому. Удар по культурі – це удар по людині, удар в «сонячне сплетіння» її ціннісно-сміслових орієнтацій. І. А. Василенко з цього приводу зазначає: «Причина сьогоденної кризи – відторгнення від національної культури, її норм і традицій. Потужне інформаційне опромінення Заходу призвело до цивілізаційної дезорієнтації народу, послабило національну культурну енергетику. Вихід із ситуації один – пошуки нових шляхів своєї цивілізаційної ідентичності. У нових історичних умовах не можна використовувати старі архаїчні відповіді на виклик чужої культури» [9, с. 330]. Якщо головним завданням освіти є передача підростаючому поколінню накопичених знань, то для культури таким є постійне сприяння духовному розвитку людини, усебічному розкриттю її сутнісних сил, набуванню нових талантів. Простір національної культури – це простір для самореалізації людини.

Втрата ціннісних орієнтирів, духовна криза зводять нанівець можливості людської самореалізації в суспільстві і сприяють поширенню вад, пороків, жорстокості, економічній безгосподарності, цинізму, політичній безвідповідальності, злочинному ставленні до природи. Необхідність термінового розвитку культури намагаються завуалювати матеріально-технічним, фінансовим, юридичним та силовим вирішенням соціальних проблем. Однак відомо, що юридичний закон чи загроза кримінального покарання не є дієвим фактором усунення соціальних аномій. Ігнорування чи втрата культури, тобто певного рівня розвитку людини на духовних засадах, загрожує для суспільства небезпечною хворобою – виникнення способу життя, який стане загрозою для самих основ життя. Інформаційне суспільство стане безпечним для народів, людства в цілому, якщо в ньому буде проголошено ідею загального блага, ідею людини як міри усіх речей.

Культура забезпечує стабільність і поступальність у розвитку суспільства, оптимальні режими його функціонування. В.В. Попков розкриває роль духовної культури як центра гармонізації соціальних процесів [10]. Він нагадує про те, що ще античні філософи застерігали від людського свавілля, відриву людини від вселенського логосу, на небезпеку протиставлення поліса етосу, протиставлення приватних інтересів загальним моральним і вселенським законам. Культура це світ утілений цінностей: любові і допомоги ближньому, культура слугує не тільки дієвим захистом від шкідливих інформаційних впливів зовнішніх і внутрішніх лиходіїв, але профілактикою примітивності,

душевній невихованості, споживацтву, соціальній апатії.

Інформаційне суспільство в сучасній культурі змінює типи, форми і знаки спілкування. Візуальне начало приходить на зміну вербальному в передачі інформації, що неминуче трансформує ментальні коди і мову культури. На психології людини це відбивається як «витіснення», заміна уявлень, символів і знаків, які формують ціннісну свідомість і фіксують спадкоємність поколінь. Процес становлення особистості в мережевому просторі породжує ризики, які пов'язані зі зміною рівня інформаційно-психологічної безпеки людини, комп'ютерна віртуальна реальність змінює внутрішній світ людини, тип світо відношення та світорозуміння. Виникає новий тип ідентичності – мережева ідентичність. Інтерактивний простір як продукт і результат людської діяльності має суб'єктивну значимість.

Психологічне життя суспільства, яке пов'язане з емоційним ставленням до ініціатив уряду чи основ соціальної життєдіяльності етносу, має бути захищеним інформаційно і психологічно. Психологів готують у нас дуже мало через відсутність розуміння їх важливості. Значна частина суспільства в полоні відживших марксистсько-ленінських стереотипів щодо економічного життя як базового для суспільства. Сьогодні ситуація вказує на прямо протилежну ситуацію – одними з найважливіших сфер для нормальної життєдіяльності суспільства є культура, освіта та психологічний його стан. До цього ще потрібно наголосити, що в інформаційну епоху культурний, психологічний і освітній імунітет першочергово забезпечують соціальне здоров'я української держави, її здатність вистояти у різноспрямованих потоках глобалізації.

Література:

1. Дзьобань О. П. Інформаційне суспільство як новий спосіб соціальної взаємодії / Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. // *Правова інформатика*. – 2014. – № 1 (41). – С. 3-11.
2. Найдьонов О.Г. Рух до суспільств знання як рух до інтелектуалізації й інформатизації суспільства / О. Г. Найдьонов // *Читання пам'яті Івана Бойченка – 2017. Людина. Історія. Господарство : Всеукр. круглий стіл (27 жовтня 2017 р.) : [матеріали доповідей та виступів] / редкол. А. Є. Конверський [та ін.]*. – Київ: Знання України, 2017. – С. 55-58.
3. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаційного суспільства / В. Г. Воронкова // *Гілея: науковий вісник*. – Київ, 2015. – Вип. 93 (2). – С. 174-179.
4. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман // *Пер. з англ. І. Андрущенка; за наук. ред. М. Винницького*. – К.: Вид дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
5. Щедрова Г. П. Самоорганізація громадянського суспільства: теоретичні засади і практичні реалії / Г. П. Щедрова // *Гілея: науковий вісник*. – Київ, 2016. – Вип. 114 (11). – С. 341-345.
6. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман //
7. *Культура та інформаційне суспільство 21 століття : матеріали наукової конференції молодих учених, 25-26 квітня 2006 року / Мін-во культури і туризму України; Харківська державна академія культури; [ред. кол. Дяченко М.В., Сищенко С.В. (відп. Ред.) Торбовська Л.Ф. та ін.]*. – Харків: ХДАК, 2006. – 251 с.